

11. García-Hernández B. Le système de l'aspect verbal en latin // Syntaxe et latin. Actes du II-me Congrès International de Linguistique Latine / ed. Chr. Touratier.—Aix-en-Provence: Université de Provence, 1985.— P. 515-536.
12. García-Hernández B. Les preverbes latins. Notions latives et aspectuelles // Actes du V-e Colloque de Linguistique latine / edd. M. Lavency, D. Longree.— Louvain-la-Neuve : Peeters, 1989.— P. 149-159.
13. García-Hernández B. Clases semánticas y modificación prefijal en la estructura de campo // Studien zur romanischen Sprachwissenschaft und interkulturellen Kommunikation.— Bd. I : Teoría del campo y semántica lexica/Théorie des champs et sémantique lexicale.— Frankfurt/Main: Peter Lang , 1998.— S. 29-48.
14. Haverling G. On sco-verbs, prefixes and semantic functions. A study in the development of prefixed and unprefixed verbs from Early to Late Latin— Göteborg: University of Göteborg, 2000.— 545 p.
15. Hofmann J. B., Szantyr A. Lateinische Syntax und Stilistik.— München: C. H. Beck, 1965.— 1033 S.
16. Johanson L. Viewpoint operators in European languages // Tense and Aspect in the Languages of Europe/ ed. Ö. Dahl.— Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 2000.— P. 27-187.
17. Pfister R. Zum Aspekt der Verba des Sehens bei Plautus.— München: Speyer, 1936.— 71 S.
18. Thomas F. Recherches sur le développement du préverbe latin ad.— P.: Klincksieck , 1938.— 127 p.
19. Vendler Z. Linguistics in Philosophy.— Ithaca; New York: Cornell University Press, 1967.— 214 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Богдан Черних — кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри класичної філології Львівського національного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси: функціональний синтаксис класичних мов, порівняльно-історичне мовознавство.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ОЦІННОЇ ЛЕКСИКИ ПРИ ВИСВІТЛЕННІ РЕГІОНАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ (на матеріалі журналу Newsweek)

Олена ЧЕТВЕРІКОВА (Ізмаїл, Україна)

Стаття містить результати дослідження оцінної лексики, яку було відмічено в журнальних текстах за темою регіональних конфліктів. Пояснюється необхідність дослідження мовних засобів, котрі підвищують перлокутивну ефективність ЗМІ. Описані актуальні напрямки у дослідженні оцінки. Означені функції, котрі виконує оцінна лексика в аналізованих текстах. Виокремлені та проаналізовані тематичні групи оцінок.

The article includes the results of the investigation of the assessments that were noted in newspaper texts on the topic of regional conflicts. The necessity to study the language means that highlight the perlocutionary effectiveness of mass media is explained. The actual trends in assessment investigation are described. The functions that the assessment fulfils in the analyzed texts are determined. The assessment semantic groups are distinguished and analyzed.

Історія минулого століття з ланцюгом різномасштабних воєнних конфліктів і початок 21-го століття підтверджує слова Черчіля про те, що історія цивілізації – це історія війн (*The story of the human race is war*) [2: 163]. Політизація життя суспільства у світі на початку третього тисячоліття призвела до виникнення багаточисельних мікро- та макроконфліктів. Існує думка, що теперішнє століття буде часом, коли глобальні конфлікти, які торкаються цінностей окремих культур, релігій та цивілізацій, стануть домінантними.

Матеріалом нашого дослідження обрано сім статей з журналу “Newsweek”, присвячених висвітленню конфліктної ситуації у Іраку та воєнних дій у конфлікті між Ізраїлем та Ліваном протягом 2006 року. Об’єктом дослідження є оцінна лексика, яку виділено у матеріалі дослідження методом суцільної вибірки. Метою нашого дослідження є виявлення того, яким чином оцінна лексика формує ставлення читача до міжрегіональної конфліктної ситуації, які функції вона виконує, чи є подібна лексика тим маніпулятивним чинником, який утворює оцінне ставлення до сторін конфлікту, та як вона сприяє формуванню оцінних стереотипів у адресата повідомлення.

Актуальність дослідження пояснюється тим, що соціально орієнтована позиція окремої особистості і суспільства взагалі грає вирішальну роль при оцінюванні ступеню та особливостей конфліктної ситуації. Такі поняття, як свобода, рабство, життя, смерть та інші формулюються навколо оцінних корелятивів “добро” - “зло”, “добре” - “погано” [2: 104]. Під дією певних факторів, внаслідок стихійного та свідомого вибору лексики, вони отримують можливість впливати на свідомість людей.

Крім того, ситуація конфлікту може відігравати роль стимулятора швидких та кардинальних змін у духовній та соціальній сферах людини. Норми та цінності, погляди суспільства, що нібито назавжди увійшли в менталітет особистості, опиняються під ударами регіональних конфліктів, якщо вони не можуть захистити головних основ суспільної

побудови. Інколи вони ведуть до радикалізації загальної свідомості, створюють умови, коли з'являється можливість змінювати деякі ціннісні орієнтири [7: 156].

Наукова новизна дослідження визначається актуальними завданнями у вивченні мовлення та мови, що пояснюються науковою парадигмою, яка склалася на рубежі тисячоліть. У нашому дослідженні вперше розглядаються оцінні засоби у відображенні відкритого регіонального конфлікту. Вирішення конфлікту регулюється рівнем організованості сторін, здатністю проявляти гнучкість, приймати компромісні рішення, визначеністю та узгодженістю правил гри [2: 66]. Отже оцінна лексика, що стосується окремих боків конфліктної ситуації, здатна висвітлити сторонам особливості їхніх дій, привернути увагу суспільства до невирішених проблем, сприяти налагодженню мирних переговорів.

Існування спеціальних центрів з проблем масової комунікації в США та країнах Західної Європи свідчить про складність лінгвістичного аналізу та можливість існування великої кількості підходів у подібних дослідженнях. Зростаюча роль мас-медійної комунікації в сучасному інформаційному суспільстві розширює коло проблем, які необхідно висвітлювати у лінгвістиці. Мова засобів масової інформації (ЗМІ) формує світогляд та світосприйняття адресатів. Закріплення образу, його типізація дає можливість для створення точки відліку в оцінюванні однорідних явищ, що мають визначені у лінгвокультурному соціумі ознаки.

Стиль ЗМІ оперативно відображає актуальні процеси суспільства, засновується на їх ідейно-політичному осмисленні та емоційно-вираженій оцінці [3: 148-149]. Аналітичні статті та репортажі, що присвячено висвітленню подій розгортання або врегулювання регіонального конфлікту, відносяться до інформаційно-експресивного типу публіцистичних текстів. Характерними для них є експресивні заголовки, велика кількість емоційно-оцінних засобів, повторів, експресивних метафор, тощо.

Тому зростає необхідність у дослідженні мовних засобів, що здатні підвищувати перлокутивну ефективність ЗМІ, котрі мають унікальну можливість впливати на розум та почуття людей, на їхній склад мислення, критерії оцінок, мотивацію поведінки [8: 59]. Подібні засоби здатні крім функції впливу реалізувати і маніпулятивну функцію, оскільки знання того, яким чином людина дешифрує інформацію, як з погляду на неї приймає рішення, надає адресантові значну можливість маніпулювати суспільною свідомістю [8: 60].

Впливовість текстів ЗМІ створюється за допомогою вживання різноманітних мовних засобів, одним з яких без сумніву є оцінка.

Багатогранність оцінки зумовлює той факт, що її лінгвістична природа вивчається в різних напрямках: когнітивному, стилістичному, прагматичному тощо. Оцінка є універсальною в тому плані, що вона простежується в мовах усіх народів, причому на всіх етапах їх розвитку у зв'язку з поступом людства.

Як складова частина судження людини, вона визначається як “вербалізований результат кваліфікаційної діяльності свідомості або сенсорної (емотивної) діяльності психіки людини” [4: 43]. Найбільш повно оцінка актуалізується у межах лексико-семантичних засобів, заснованих на характеристизації, котрі у комплексі охоплюють ситуацію і ставлення до неї комунікантів [9: 294]. В широкому розумінні оцінка накладається на дескриптивний зміст висловлення і може бути співвіднесена з його семантикою у великому обсязі значень, тобто оцінка має досить складну структуру, котра містить кілька обов'язкових і факультативних елементів. У прагмалінгвістиці виділяються наступні різновиди оцінки: 1) антропоцентричну, що відображає орієнтацію людини у навколишньому світі; 2) християнсько-релігійну, яка відображає стан духовності людини, її прагнення до досконалості душі, до праведного життя; 3) культурно-естетичну; 4) національно-етнографічну, яка відображає становлення нації, національної самосвідомості, патріотизму; 5) соціальну, що закріплює шкалу цінностей у конкретному суспільстві й у світі взагалі.

Як суб'єктивація думки та актуалізація її в тематичному просторі оцінка сприяє вираженню когнітивної, психологічної та комунікативної платформи адресанта, як ознака

концептуальної та кількісної характеристики мовних фактів - вона входить до числа засобів вираження аргументаційної дії, як когнітивний феномен – оцінка виконує функцію емоційного спрямування мовленнєвої та немовленнєвої поведінки комунікантів [10: 43].

У деяких випадках оцінні висловлювання зумовлюють основну комунікативну мету повідомлення та прагнуть змінити емоційний стан адресата, похитнути його морально-естетичні установки, примусити до вербальних та невербальних дій, “акт оцінки викликає той чи інший стан у свідомості адресата та безпосередньо відбивається в його емоціях” [10: 48]. Ефективність впливу повідомлення передбачає обов’язкову апеляцію до емоцій адресата. Не-нейтральні мовні одиниці привертають увагу реципієнтів, визначають ставлення автора до певних подій, фактів та ін.

Семантика мови являє собою широке поле для дослідження. Мова має у своєму розпорядженні різні способи вираження оцінки, головними з яких є лексичні. У висловлюванні оцінка може виникати за умови наявності лексичних одиниць, що містять оцінні семи (експліцитна оцінка), а може виявлятися у слові на підставі контексту, що визначає її як позитивну чи негативну кваліфікацію предмета думки. Оцінна лексика описує певні якості, які не обов’язково є внутрішньо притаманними об’єкту оцінки [1: 59]. Як складник конотативного компонента семантичної структури мовної одиниці оцінка репрезентує ставлення носіїв мови до позначеного; як текстова категорія, підпорядкована інформативності, вона виражає ставлення адресанта, його функції у тексті, імовірного реального чи модельованого авторською свідомістю гіпотетичного читача до описуваних подій, явищ, дійових осіб тощо; як різновид модальності висловлення, оцінка відображає аксіологічний план ситуації, позначеної повідомленням, тобто ціннісну орієнтацію мовця щодо інтеріоризованої події [11: 438-439].

Засобами мовної реалізації оцінки у досліджуваному матеріалі виявилися такі лексичні одиниці з оцінним значенням у семантичній структурі слова: іменники (*terrorist, violence, horror*), прикметники (*dangerous, destructive, offensive.*), прислівники (*rather, strongly, quite*). Вони можуть комбінуватись у різні словосполучення: ад’єктивні (*most worrisome, seriously damaged, well-prepared*), субстантивні (*stable unitary state; total failure*), фразеологічні (*find face-saving solution, anger of the streets, pay bitter price*); вживатись у синтаксичних компаративних та корелюючих конструкціях (*the link with U.S. and British politics is as clear and consistent as it is dangerous and destructive; the more hizbullah resists, and the more Izrael hits back at them, the more open-ended this is*).

У результаті проведеного дослідження нами було відмічено, що при висвітленні регіональної конфліктної ситуації оцінка може виконувати наступні функції:

1) характерологічну (яка є засобом характеристики тих, хто приймає безпосередню участь у конфлікті, та тих, хто виступає як свідок, чи як миротворець). Наприклад: *Nasrallah – a clear-eyed politician, cool and charismatic; Hizbullah – a surprisingly high-tech foe* [13: 15].

2) реактивну (яка сприяє вираженню відношення автора статті до воєнних дій, переговорів, свідчень окремих людей). Наприклад: *...Israeli bombs have a devastating effect* [16: 20]; *America’s long-term plans for Iraq – most ambiguous project* [15: 21].

3) маніпулятивно-апелятивну (що є спрямованою на актуалізацію і виділення окремих, значимих на думку адресанта статті елементів, та використовується для впливу на свідомість читача, апелює до його стандартних уявлень, змінює емоційний стан та ціннісні орієнтації). Наприклад: *“...the problem is both dangerous and complex”* [17: 17]; *“... whether a reduced but long-term U.S. presence in Iraq can be effective...”* [14: 23]; *“...the military clash is largely a political war of wills, deterrence and resistance in Hizbullah’s view”* [18: 19].

В деяких випадках спостерігається відсторонення адресанта від авторства оцінки, за рахунок посилання на людину “з натовпу” або на випадкового свідка подій, на авторитети. Апелювання до третьої особи або авторитетів вживається з метою підсилити бажаний вплив своїх слів, допомагає втілити певні задуми. Наприклад: *“...the saddest and ugliest story was told to a NEWSWEEK reporter by a 12-year-old girl”* [14: 28]. Підсиленню ваги описуваних подій, з метою маніпулятивного впливу на адресата є використання тактики гіперболізації. У

мовному відношенні це веде до використання прикметників та прийменників у найвищому ступені (*biggest share, most ambiguous project, the situation was most worrisome of all*) компаративних конструкцій (*the diplomatic end may be just as hard as rocket launches; the strategy to make them loose as many as possible*), іменників, у семантиці яких виявляється крайній прояв чогось негативного (*nightmare scenario, fatally radioactive, exporting chaos*), або дієслів або дієслівних конструкцій схожої семантики (*people shudder, citizens startled with horror*).

Суб'єкт негативної оцінки може мати узагальнений характер. Наприклад: “*Ordinary Iraqis seem to have less and less faith in the government*” [18: 26]; “*The war has also seriously damaged Lebanese confidence in the United States*” [13: 19]. Було відмічено випадки, коли оцінні слова знаходяться поряд, або входять до складу метафоричних конструкцій, наприклад: “*anger of the streets*” [16: 16]; “*people hold breath in fear*” [14: 24]. Вживання метафор підвищує вплив, який здатна здійснити оцінка, тому такі прийоми можуть вважатися спробами маніпуляції свідомістю читача [8, 66].

Оцінки в аналізованих текстах є також засобами оптимізації мовленнєвого впливу на читача, оскільки вони сигналізують про спробу адресанта скоротити дистанцію між автором статті та аудиторією.

За характером відношення до змісту повідомлення відмічені лексичні оцінні елементи було розділено на такі дві групи:

До першої групи було віднесено оцінку, що характеризує ситуацію у регіонах конфлікту в цілому. Приклади подібного характеру стосуються загальних подій минулого, теперішнього та майбутнього. Подібні оцінки виражаються за допомогою: 1) прикметників: *sharp and continuing rise in political and ethnic violence; the scene became chaotic*; 2) ад'єктивних словосполучень: *strongly decentralized regions; fatally radioactive situation*; 3) іменників: *nightmare, violence, aftershock, anger*.

Оцінка першої групи має відношення до: 1) соціально-економічної ситуації у країнах, що є учасниками конфлікту, наприклад: “*...progress is painfully slow*” [13: 15]; 2) окремої воєнної дії однієї з протилежних сторін, наприклад: “*...the attack added horror in Beirut*” [17: 14].

Оцінка другої групи має відношення до окремих людей, які є безпосередніми учасниками бойових дій, або мають певне відношення до конфлікту як його свідки. Як-от у статтях, присвячених висвітленню конфлікту у Іраку ми відмітили оцінки, що характеризують деяких воєнних котрі не сприяють налагодженню миру у регіоні, наприклад: “*exporting chaos, paying bitter price for the invention, have no mercy, having a false sense of superiority, worse than useless*”; та реакцію жителів Іраку на їхні дії, наприклад: “*hold breath in fear, people shudder, show indigenous resistance*”. Автор статті прагне пояснити читачеві, чому склалася описувана ситуація, виказує стурбованість її розвитком, непрямо виявляє шляхи до її покращення: якщо зміняться негативно оцінені учасники конфлікту, з'являться умови для його вирішення. Як вважає В.В. Зірка, оцінки прагнуть вплинути на адресата повідомлення, а через нього і на хід практичного життя, оскільки оцінні значення є важливішим засобом маніпулювання адресатом, за допомогою їх здійснюються такі комунікативні стратегії як спонукання та вплив [5 : 171].

В матеріалі, присвяченому висвітленню подій у минулому конфлікті між Ліваном та Ізраїлем, окрім оцінки воюючих сторін та оцінки соціально-економічної ситуації, було відмічено оцінку дій американських політиків та миротворчих сил, які мають відношення до конфлікту, наприклад: “*Washington has failed most spectacularly*” [12: 23], та оцінку того, як до них ставляться учасники конфлікту, наприклад: “*The war has also seriously damaged Lebanese confidence in the United States*” [13: 18].

В аналізованому матеріалі було відмічено багаторазове вживання такого оціночного слова, як “*violence*”, наприклад: “*ethnic, religious and tribal violence; political violence; sparking violence; the worst spasm of violence*”. Кількість подібних повторів становить 37 одиниць. Ці оціночні іменники можна вважати ключовими словами, що свідчать про відношення авторів

статей до регіональних конфліктів. Вони свідчать про збентеженість розвитком ситуації у регіоні, підкріплюють думку про те, що воєнний конфлікт, це завжди насильство. Вживання оцінних повторів, спроба їх стандартизації є одним з прийомів ідеологічного впливу, що створює стереотип мислення.

Докладні та детальні описи жорстокості та жахів наслідків воєнних конфліктів, виклик емоції страху у її різних проявах, сприяють підвищенню сили маніпулювання свідомістю читача. У випадках, коли страх дорівнює стадії афекту (панічного жаху) він здатен нав'язувати стереотипи мислення, повністю змінювати поведінку людини. У такому випадку починають діяти закони емоційного зараження, оскільки мовні найменування емоцій здатні підсилювати їх у кілька разів, наприклад: "...the attack added bafflement to horror in Beirut"; "the result of the war proves its horrible image" [17: 14].

У результаті дослідження було виявлено, що переважна більшість виявлених оцінок мають негативний характер, серед них важливе місце займає емоційно забарвлена негативна оцінка, оскільки негативні емоції підсилюють вплив оціночної інформації на читача. Негативні оцінки дій окремих політиків та миротворців сприяють поясненню ефективності їхньої роботи, характеризують недоліки. Різноманітність об'єктно спрямованих оцінок пояснюється головними функціями газетно-журнального тексту, якими є інформування та вплив. В досліджуваних текстах оцінка виконує різні функції, а саме: характерологічну, реактивну та маніпулятивно-апелятивну. За характером відношення до змісту повідомлення було виділено оцінку, яка характеризує ситуацію в регіонах конфлікту як в цілому, так і стосується окремих осіб, котрими виявляються учасники конфліктуючих сторін тощо. Найчастіше оцінка виражається за допомогою прикметників та іменників. Деякі з них стають ключовими словами у відповідних текстах. Підсиленню впливу оцінки на свідомість адресата сприяють метафори, повтори, компаративні конструкції, апелювання до третьої особи та авторитетів.

У перспективах подальшого дослідження способів впливу на адресата засобами масмедійної інформації логічним є подальше вивчення таких оцінок, як естетична, моральна та релігійна, розгляд способів оптимізації висловлень за допомогою оцінки позитивного характеру, дослідження зміни ціннісної шкали адресата повідомлення у діалогічних та полілогічних текстах.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт. – М.: Наука, 1988. – 341 с.
2. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации. Изд. второе, перераб. и доп. – ЛОГОС, К. – 2003. – 304с.
3. Брандес М.П. Стилистика немецкого языка (для институтов и факультетов иностранных языков): Учеб. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Высш. шк., 1990. – 320с.
4. Додонов Б.И. В мире эмоций. – Киев.: Узд-во полит. литературы, 1987. – 140с.
5. Зірка В.В. Манипулятивные игры в рекламе: лингвистический аспект: Монография. – Днепропетровск: ДНУ, 2004. – 294с.
6. Космеда Т. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. – Львів: ЛНУ, 2000. – 350с.
7. Конфликтология. Серия "Учебники и учебные пособия". – Ростов-на-Дону: "Феникс", 2000. – 320с.
8. Кудрявцева Л.О., Дядечко Л.П., Дорофієва О.М., Філатенко І.О., Черненко А.Г. Сучасні аспекти дослідження масмедійного дискурсу: експресія – вплив – маніпуляція // Мовознавство, 2005. – №1. – С.58-66.
9. Приходько Г.І. Способи вираження оцінки в сучасній англійській мові. – Запоріжжя: ЗДУ, 2001. – 326с.
10. Ряполова Л.Г. Аргументация в спонукальному дискурсе: Дис...канд. філол. наук: 10.02.04. – К., 1993. – 192с.
11. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля – К, 2006. – 716с.
12. America in the Middle East // Newsweek - June 5, 2006. – P.20-23.
13. Eye for an eye // Newsweek. – August 14, 2006. – P.13-18.
14. Probing a Bloodbath // Newsweek – June 12, 2006. – P.21-29.
15. Stuck in the Hot Zone // Newsweek – May 1, 2006. – P.19-23.
16. The Wilder War // Newsweek – August 7, 2006. – P.14-20.
17. Torn to Shreds // Newsweek – July 31, 2006. – P.12-17.
18. War of the Mosques // Newsweek – March 8, 2006. – P.22-26.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олена Четверікова – кандидат філологічних наук, в.о. доцента кафедри англійської філології та перекладу Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

Наукові інтереси: проблеми функціонування оцінної лексики.